

El meu Enric Moreu

JOSÉ ENRIQUE GARGALLO GIL

Societat d'Onomàstica
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

Si és ver que tots els camins menen a Roma (amb un caminar interpretable com el de l'intel·lecte), no obstant la paremiologia puntualitza i adverteix que és «preguntant, preguntant» com s'hi arriba, al terme. (Moreu-Rey 1986, 31)

Per això les meves darreres paraules retrobaran les introductòries —i que podrien esdevenir lema d'un bon investigador i d'un bon professor: interrogar, deixar-se interrogar, i —més que tot potser— interrogar-se... (Moreu-Rey 1986, 35–36)

«El vint-i-nou de maig de 1986», dijous, fou la data en què es llegiren els passatges inicials. El començament del que citaré a continuació hi té molt a veure. Es tracta de la justificació de Ramon Pla i Arxé, degà de la Facultat de Filologia, a la memorable festa acadèmica organitzada en homenatge a quatre mestres que l'atzar alfabètic va disposar en ordre correlatiu invers al de llur naixença: Antoni M. Badia i Margarit (1920–2014), Joan Bastardas (1919–2009), Ernesto Carratalá¹ (1918–2015) i Enric Moreu-Rey (1917–1992).²

El vint-i-nou de maig de 1986, la Facultat de Filologia celebrava una festa acadèmica d'homenatge a quatre dels seus eminents professors amb motiu de la seva jubilació. Els doctors A. M. Badia i Margarit, Joan Bastardas, Ernest Carratalà [sic] i Enric Moreu-Rey hi correspongueren amb una lliçó magistral sobre la història de la llengua en quatre conferències esplèndides [...] (Pla i Arxé 1986, 9)

Nota: Agraeixo a Maria-Reina Bastardas i a Joan Fontana la lectura del text, les seves valuoses observacions.

¹ Millor *Carratalá*, amb l'accent gràfic tancat sobre la vocal tònica i final, tal com ell signava.

² En canvi, l'ordenació dels textos dels quatre grans mestres enyorats no és del tot alfabètica, car, darrere els de Badia i Bastardas, ve el d'Enric Moreu-Rey, que precedeix el text d'E. *Carratalà* [sic], l'únic amb el prenom abreujat amb la lletra inicial majúscula.

El text de la conferència de Moreu-Rey comença i acaba tot reivindicant la legitimitat i el profit intel·lectuals de preguntar, d'interrogar, en la funció transitiva que expressen aquests verbs, així com en les funcions activa i passiva, i també en la reflexiva. Els tres punts suspensius amb què acabava Moreu em conviden ara, més de trenta anys després, a teixir aquest altre text en ocasió de celebrar el centenari de la naixença de l'autor, i de commemorar els 25 anys del seu traspàs. Un text en què pretenc evocar, des de la memòria del cor, els deu anys (1982–1992) que vaig compartir amb ell al Departament de Filologia Romànica de la UB.

De fet, l'havia conegut abans (ell a mi, no encara): el 8 d'octubre de 1978, un dilluns, l'alumne que aleshores jo era, de l'assignatura de llengua francesa de segon curs de Filologia, es va sorprendre quan el professor Moreu es va presentar imprevistament a classe per tal de substituir aquell dia la professora titular de l'assignatura. Entre altres coses poc convencionals, ens va explicar als alumnes que acabava de morir Jacques Brel. Va impartir la classe dempeus, de manera interpellant, damunt l'elevada tarima de l'aula que ara s'identifica com a 312, a tocar dels locals no fa gaire assignats a la Secció de Filologia Llatina, ben a prop de l'Aula Joan Bastardas.

Però tornem la vista a un altre octubre: darreries d'octubre de 1982, que és quan em vaig incorporar de manera presencial i efectiva al meu Departament d'acollida, on pràcticament ningú no em coneixia, ja que fins

Moreu-Rey impartint una conferència, en una imatge de l'any 1966. (Arxiu de Núria Moreu Huet)

poc abans jo havia estat alumne de Filologia Hispànica. De fet, fou després de Tots Sants quan, de manera més conscient per a mi mateix i per als meus nous companys de Departament, ens vam anar familiaritzant. Darrere la porta gran del cantó obac del primer pis del nostre claustre de Lletres, compartíem despatxos una bona colla de professors, entre els quals el de sobra conegut Martín de Riquer; i també Enric Moreu-Rey, a qui jo em mirava amb una barreja de respecte, veneració i un xic d'inquietud. Aquesta es refermà un bon vespre, quan, a darra hora, el Dr. Moreu va fer una trucada telefònica al Departament i jo, tot sol en aquell racó de l'edifici històric, un cop despenjat el telèfon, vaig contestar amb alguna resposta immediata i immeditada, com ara «Romàniques, sí?», que ell va jutjat del tot impròpia, amb un to que recordo sever, en una conversa que no anà gaire més enllà. Val a dir que aquesta breu conversa telefònica vespertina va marcar la meua percepció primera de la relació col·legial amb qui encara veia com un Moreu sever i distant.

I crec recordar que aquesta percepció no varià substancialment fins l'ocasió d'un retrobament dins del marc del XIII Simposi de la Sociedad Española de Lingüística (SEL): el 20 de desembre de 1983 vaig presentar-hi una comunicació intitulada «Aspectos metodológicos en la elaboración del ALDC (*Atlas lingüístico del dominio català*)»,³ que es publicà set anys després, amb el subtítol de *Valora-*

ción y cotejo con otros atlas previos. Un d'aquests atles previs era l'ALC, l'*Atlas Lingüístico de Catalunya* d'Antoni Griera, els darrers tres volums del qual (VI, VII, VIII) es van elaborar a partir d'enquestes posteriors a la guerra civil, uns quaranta anys després de la realització de les enquestes originals, per tal com s'havien perdut els corresponents quaderns d'enquesta arran de la guerra. I l'enquestador encarregat d'aquesta tasca fou Antoni Pladevall, «un explorador perfecte», en paraules de Griera (del pròleg al volum VI). El que jo pretenia exposar oralment als meus oients aquell 20 de desembre quedà formulat per escrit en la publicació definitiva de la manera següent:

Aun sin dudar de la buena voluntad de tal explorador, que[,] por otra parte[,] no era especialista en lingüística, podía esperarse que su participación en una obra interrumpida durante tiempo, con una sensibilidad auditiva distinta, con una manera distinta de interpretar, y en la mayoría de los casos con sujetos distintos [...], había de traer como consecuencia algunos resultados distintos en los tres últimos volúmenes (VI, VII, VIII) con respecto a los cinco anteriores [...] (Gargallo 1990, 177)

Una simple ullada als mapes que contenen respostes amb previsibles resultats *apitxats* (com ara 917. *Juliol*, o 1123. *Pujar*) als quatre punts de l'àrea dialectal corresponent del valencià central (77. *Murvedre*, 76. *València*, 80. *Alzira* i 82. *Gandia*) mostra de manera aleatòria transcripcions amb sordes i sonores, a diferència dels regis-

³ Val a dir que aleshores l'acrònim d'ALDC corresponia a l'*Atlas* que, després de l'actualització ortogràfica publicada per la Secció Filològica de l'IEC l'any 1990, va esdevenir *Atlas*.

Enric Moreu-Rey, amb Gabriel Oliver, en la festa acadèmica en homenatge als doctors Badia i Margarit, Bastardas, Carratalà i Moreu-Rey, a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, el 29 de maig de 1986. (Arxiu de Núria Moreu Huet)

tres dels cinc volums previs, que presenten sistemàticament resultats sords. Així ho vaig exposar dins Gargallo (1990, 177–178), amb la convicció que això només podia ser imputable a la intervenció, un tant irregular, de l'enquestador. El que no sabia jo aquell 20 de desembre a la seu del XIII Simposi de la SEL, la Facultat de Biologia de la UB,⁴ era que Moreu professava amistat a Mossèn Antoni Pladevall, qui, com he sabut més tard, havia tingut un paper destacat en la creació de la Societat d'Onomàstica.

I tampoc comptava que, després de la meva exposició oral, el Dr. Moreu m'interpellaria a propòsit del paper de Pladevall com enquestador de l'ALC. Pel que recordo, no vaig reaccionar amb submissió i aquiescència, sinó refermant-me en els meus arguments. Acabada la meva resposta, la gent que havia assistit a la comunicació va desfilir cap a altres aules en què el congrés continuava el seu curs, o simplement va desaparèixer, a excepció d'Enric Moreu, que se m'acostà mentre jo acabava de recollir els meus papers. Per un instant, vaig pensar en el professor sever, a voltes displicent, que fins aleshores havia dibuixat en el meu imaginari novell. En canvi, i per sor-

presa meua, se m'adreçà en un to afable: «Noi, molt bé; t'has defensat molt bé».

Aquest altre episodi tornà a marcar la meua percepció d'en Moreu. Hi vaig descobrir per primer cop un vesant (m'atreviria a escriure que) «afectuos»; en qualsevol cas, proper, de qui mira de guiar, d'assessorar, de compartir el seu saber amb algú que comença la carrera docent i investigadora. I aquesta cordialitat va caracteritzar la nostra relació d'aleshores endavant: així, quan em va confiar els seus treballs sobre el culte a Sant Martí a casa nostra, i el seu rastre en l'onomàstica: la toponímia, l'antroponímia. Els primers temptejos investigadors al món de l'onomàstica, me'ls va suggerir Moreu: després d'haver-me inscrit l'any 1982 en la Societat d'Onomàstica per indicació seva, em va esperonar a participar en els col·loquis anuals de la Societat. I li vaig fer cas: a València (1985), hi vaig presentar un «Recull de renoms del Racó d'Ademús» (Gargallo, 1986) a partir dels materials, encara inèdits, de la tesi doctoral en curs d'elaboració (Gargallo, 1987; reelaborada i publicada anys després: Gargallo, 2004); a Castelló de la Plana (1991), on vaig aportar els resultats d'unes enquestes sobre els exotopònims de l'altra banda de la frontera lingüística al País Valencià (Gargallo, 1991, 1992).

El 1991, amb un Moreu ja afectat per la malaltia, no recordo com em vaig veure implicat en l'organització del

⁴ Nova seu de la Facultat de Biologia, acabada d'inaugurar el 1983 al Campus de la Diagonal, on es va traslladar des de la ubicació anterior al vell edifici de la Plaça Universitat.

seu anhelat col·loqui de la Societat d'Onomàstica a la Universitat de Barcelona, el «congrés de Barcelona», com ell solia dir-ne. El cas és que vaig prendre part en el comitè organitzador del congrés, amb el mestre Joan Veny com a president. I vaig proposar jo mateix les dates del 27, el 28 i el 29 de febrer de 1992: dijous, divendres i dissabte. Em feia gràcia culminar el congrés en el dia afegit que el calendari ens regala cada quatre anys, en any de traspàs, per tal de compensar l'escreix del cicle tròpic del Sol sobre els 365 dies dels anys no bixestos. Encara al llarg de 1991, l'any precedent, amb Joan Veny i la companya Maria-Reina Bastardas, col·laboradora sempre eficaç, vam anar mantenint trobades amb el professor Moreu, qui, sense imposar explícitament directrius a l'organització del congrés, ens anava transmetent, de manera subtil, els seus desitjos, les seves preferències; per exemple, en la tria dels tres ponents principals, que van ser finalment els professors Dieter Kremer (de la Universitat de Trèveris), Vicenç Rosselló Verger (de la Universitat de València) i Sebastià Serrano (de la nostra *Alma Mater*, la Universitat de Barcelona). Recordo haver-lo sentit parlar, en una de les darreres ocasions que el vaig veure, sobre un jove i emergent especialista en onomàstica, que també havia de participar en el congrés de Barcelona, i del seu excel·lent treball (Moreu dixit) sobre *Els topònims de la Segarra* (Turull, 1991). Arribat l'any del congrés, ja no tornaríem a veure l'Enric. Sabíem per la família que la seva salut era cada cop més precària. Vam desitjar que arribés a viure almenys el congrés anhelat, conscients com érem que ja no el podria veure.

El matí del dijous 27 de febrer de 1992, a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, just en el moment de la inauguració, ens vam assabentar del traspàs del Dr. Moreu la nit anterior. Ara pot semblar mentida, però vint-i-cinc anys enrere, sense mòbils, ni internet, ni xarxes socials, una notícia tan rellevant per al congrés, segurament també per la discreció de la família, no es va conèixer ni propagar fins a l'endemà. Superat el moment de tristor i desencís col·lectius, el congrés es va celebrar com una mena de catarsi coral, de festa acadèmica en homenatge al mestre Moreu,⁵ a la mateixa Aula Magna en què ell ens havia interrogat i s'havia interrogat aquell altre dijous, 29 de maig de 1986. Ara mateix tanco els ulls i rememoro l'acte de clausura del congrés; i sento el final de la meua intervenció com a secretari, tot augurant: «Llarga vida a la Societat d'Onomàstica!».

⁵ Les actes corresponents es van publicar dos anys més tard (Bastardas & Gargallo 1994).

Bibliografia

- Bastardas i Rufat, Maria-Reina i José Enrique Gargallo Gil. 1994. *Actes del Congrés d'Onomàstica. XVII Col·loqui general de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona, 27, 28 i 29 de febrer de 1992). Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Gargallo, J. Enric [Gargallo Gil, José Enrique]. 1986. «Recull de renoms del Racó d'Ademús», *Xè Col·loqui general de la Societat d'Onomàstica. 1er d'onomàstica valenciana* (València, 29 i 30 de març de 1985). Barcelona: Societat d'Onomàstica, 368–372.
- . 1987. «Una encrucijada lingüística entre Aragón, Valencia y Castilla: el Rincón de Ademuz». Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- . 1990. «Aspectos metodológicos en la elaboración del ALDC (*Atlas lingüístico del dominio català*). Valoración y cotejo con otros atlas previos», *Revista de Filología Románica* 7: 175–190.
- . 1991. «Els pobles castellano-parlants en boca dels veïns de parla valenciana: resultat d'unes enquestes toponímiques a la zona septentrional del País Valencià (I)», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* 46: 1–12.
- . 1992. «Els pobles castellano-parlants en boca dels veïns de parla valenciana: resultat d'unes enquestes toponímiques a la zona septentrional del País Valencià (II)», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* 47: 243–258.
- . 2004. *Habla y cultura popular en el Rincón de Ademuz*. Madrid. CSIC [annex 96 de la *Revista de Filología Española*].
- Moreu-Rey, Enric. 1986. «Antroponímia dels segles IX a XI: problemes pendants», *Festa acadèmica en homenatge als Doctors Badia i Margarit, Bastardas, Carratalà i Moreu-Rey*, p. 31–37. Barcelona: Quaderns Crema / Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona.
- Pla i Arxé, Ramon. 1986. «Justificació», *Festa acadèmica en homenatge als Doctors Badia i Margarit, Bastardas, Carratalà i Moreu-Rey*, p. 9–10. Barcelona: Quaderns Crema / Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona.
- Turull i Rubinat, Albert. 1991. *Els topònims de la Segarra*. Cervera: Centre Municipal de Cultura.